

MNENJA

K IZOBRAŽEVANJU V MUZEJIH

Ze Goethe je razvijal misel o »dejavni filozofiji ljudske omike« ter jo povzel s sklepom o domačem kraju, ki poraja in pospešuje spoznavanje iz ožjega ali omejenega k širšemu in iz domačega k tujemu. Splošno priznana je resnica, kdor pozna domačo naravo in kulturo, se zna razgledati tudi na tujem, ker mu poznavanje domačije omogoča razumevanje tujine.

Danes je splošno sprejeto načelo, da zajemajo muzeji s svojo posebno delovno metodo, to je s ponazarjanjem, vso naravo in kulturo, tako da prikazujejo krajevni muzeji domači kraj, pokrajinski muzeji pokrajino, narodni ali državni muzeji pa naravo in kulturo vsega naroda ali vse države. Načelne naloge o celotnem ponazorilu določene narave in kulture pa je zelo težko izvesti, ker je skoraj nemogoče doseči sorazmerno enako stopnjo v organizaciji krajevnih, pokrajinskih in narodnih muzejev, vzporediti delo splošnih in posebnih muzejev ter znanstveno enakovredno predstaviti posamezne naravne in kulturne vrednote. Razen tega pa nastopajo muzeji največkrat samostojno in brez dovolj smotrne povezave s šolstvom, prosveto in tehniko. Ponazarjanje narave in kulture — z delno izjemo umetnostnih muzejev — je v našem življenju precej osamljeno in brez zadostnega družbenega okvira, družbene koordinacije oziroma organizacije, tako da delujejo muzeji, šole, prosveta ali tehnika vsak zase ob svojih posebnih znanstvenih, pedagoških in produkcijskih vprašanjih in se navzlic svojim nalogam strnjujejo samo občasno in brez izoblikovanega sistema.

Z drugo besedo: muzejstvo, šolstvo in tehnika služijo vsi po svojih nalogah in znanstvenih temeljih izobrazbi, torej skupnemu, splošnemu in vseljudskemu namenu, a so pri tej svoji skupni dejavnosti brez stvarne skupne organizacije oziroma brez enotne delovne smeri. Med muzejstvom, šolstvom in proizvodnjo smo z redko izjemo strokovnih šol doslej še brez rednih trdnejših zvez in še manjkajo izhrojene poti, ki bi vodile iz muzeja v šolo in proizvodnjo in pa narobe. Posledica tega so osamljeni, specialni položaji muzejev kot predstavnikov določenih strok ali ozemelj; šol kot lestvic, ki vodijo v določene poklice; in produkcije kot komercialnih vrhuncev naše ekonomske dejavnosti. Pri tem pa izvira iz nujnosti o obstanku muzejev njihova naloga, da dopolnjujejo delovanje knjig, radia, filma, šolstva in proizvodnje; šol, da se bogatijo s ponazorili v muzejih; proizvodnje, da živi s kulturno nadstavbo, ki jo prav ta omogoča in ustvarja.

Zivi in delavni muzeji rabijo namenu vsekakor z raziskovalnim in razstavnim ponazarjalnim delom. Javnost izraža svoj interes za muzej z radovednostjo, zanimanjem in potrebami. Radovednost je za izobrazbo navadno brez večjega pomena. Zanimanje za muzej pa raste iz stroke in je vezano na raziskovalce in uporabnike iz zavodov s sorodnimi strokovnimi nalogami, to je zlasti šol, od ljudskih do visokih. Življenjska potreba sedanjega časa z njegovo delovno specializacijo pa terja prav od muzejev, da s svojimi razstavami omogočajo specialistom najrazličnejših dejavnosti poglede v vse panoge življenja nekdanj in danes in da jim najbolj ekonomsko širijo izobrazbo. Da privabijo muzeji

obiskovalce in tako izpričajo svojo življenjskost, uporabljajo raznovrstno propagando, od objav do vodnikov, katalogov, predavanj itd.

Vendar se za spoznavanje in razumevanje muzejskih razstav odigrava dejanska tekma samo med tiskanimi vodniki in pa predavanji ali demonstracijami. Ameriški muzeji so že ob koncu XIX. stoletja začeli nameščati tako imenovane docente, ki imajo edino nalogo, da vodijo obiskovalce po zbirkah in jih razlagajo. Danes se že zdi, da je tekma med tiskanimi vodniki in predavanji odločena v korist predavateljev. Vzporedno s kakovostnim predavanjem gre posebna vrednost demonstracijam, kjer obiskovalec sam upravlja razstavljeni predmet ali kjer na njem spremlja določen delovni proces. Demonstracije gojijo zlasti tehniški in etnografski muzeji v razstavah, terenskih spomenikih ali v rekonstrukcijah, kjer n. pr. ženska v historični stanovanjski sobi tudi prede, steklar v historični delavnici piha in oblikuje steklene posode, kovač kuje žeblje, kar vidimo tudi pri nas, npr. v vigencu v Kropi. V naprednih večjih muzejih so z obiski redno združena predavanja in demonstracije, ki navajajo obiskovalca na posamezne dele muzejskih razstav ali na posamezne razstavljenе predmete in jih odvrčajo od marsikje tako pogostih promenad po muzejih, ki so navadno dokaz, da obiskovalec ni našel stika s predmeti in da se dolgočasi. Posebni predavatelji pa razlagajo razstavljenе predmete tudi otrokom in jih pogosto obravnavajo kot igrače, tako da se začne otrokovo izobraževanje prej v muzeju n. pr. z lutkami, ali v knjižnici, n. pr. s slikanicami, kot v ljudski šoli.

Človek uživa na Švedskem ob pogledu na šolski razred, ki prihaja v muzej; pri vходу se vsi sezujajo, obujejo copate in odidejo z zvezki v rokah v razstavne zbirke; tu jim najprej strokovno predava kustos, potem didaktično obnovi kustosovo predavanje vodja razreda in razdeli nato mladino po parih k posameznim predmetom, ki jih začno risati; vsak par svoj predmet, da se mu z risbo trajno vtisne v spomin. Če je risanje muzejskih predmetov v dvoje sredstvo za njihovo spominsko ohranjanje, pa uvajajo demonstracije v razumevanje določenih delovnih ali proizvodjalnih postopkov, ki jih ponazarja razstava, in uvajajo hkrati v vrednotenje nekdanjega ročnega in sedanjega strojnega obratovanja. Demonstracija sicer ne bo stilno analitično razložila umetnine delavcu ali kmetu, zato pa mu bo umetnino približala, ko mu bo razkrila postopek o njenem nastajanju in izdelovanju in ga tako za samo umetnino navadno šele zainteresirala.

Organizacije, ki bi vezale otroka v predšolski dobi z muzejem ali knjižnico, šolo z muzejem in muzej s strokovno delavsko organizacijo, so sicer na splošno bolj redke. Zaradi tega pa je toliko bolj živa zavest o nujnosti skupnega izobraževalnega dela zlasti muzejev in šol, ki je postala nezapisano pravilo za nazorno izobrazbo. To izobraževalno pravilo je iz muzejev odpravilo redkosti in kurioznosti, ki so bile namenjene samo radovednosti, in jih je nadomestilo z razstavnim gradivom za učenca in delavca, specialista in laika ter je podalo to gradivo z živim predavanjem, jasno demonstracijo in tehnološkim razlaganjem v njegovi življenjski vlogi, tako da terja šola muzeje za svoje dopolnilo in nadaljevanje, prav tako pa tudi poklicna strokovna organizacija. Posledica tega je bila, da so postali muzeji ponekod delovna šola. Predavanja, demonstracije, ogledi in berila, ki so namenjeni določeni stopnji izobrazbe, in prav tako pravilo, da dopolnjuje ponazorilo predavanje in knjigo, so ustvarili iz muzejev,

vseh vrst šol in poklicnih organizacij ponekod delovne skupnosti, v katerih se muzeji in šolstvo, znanost in prosveta, tehnika in narava medsebojno izpopolnjujejo, tako da so tudi npr. univerzitetna predavanja iz arheologije, umetnosti ali tehnike včasih v prostorih sredi ustreznih muzejskih razstav ali zbirk. Torej preizkušeno dejstvo, ki bi ga tudi pri nas kazalo preučiti pri načrtovanju perspektivnih muzejskih, šolskih in sindikalnih stavb.

Zemljepisna razdelitev muzejev pa ne dovoljuje, da bi vsaka šola, vsako prosvetno društvo ali vsaka enota Ljudske tehnike mogla po potrebi uporabljati najbližnji muzej. V takih primerih so v Nemčiji mnogokrat organizirali posredno sodelovanje z ustreznim muzejem. Po dogovoru med muzejem in šolo n. pr. iščejo otroci že v ljudski šoli arheološke predmete po poljih in travniških krtinah, merijo in rišejo zgodovinske stavbe in uporabljajo pridobljene mere za računski in skice za risarski pouk, kakor tudi izdelujejo po njih modele hiš, gradov, mostov, obrtnih delavnic, prav tako pa tudi domačega kraja v preteklosti in sedanjosti. Iz sodelovanja muzeja in šole raste tako iz nazornega pouka delovna šola.

Podobno lahko vplivajo delovne skupnosti muzejev in šol, muzejev in sindikatov ali Ljudske tehnike na tekoče muzejsko, šolsko in prosvetno delo sploh, kjer naj sodelujejo učitelji in drugi prosvetni delavci v skladu s svojimi osebnimi nagnjenji za posamezne stroke kot muzejski zaupniki za naravoslovje, arheologijo, etnografijo, umetnost, tehniko itd. Prav tako je lahko s strokovnimi kmečkimi in delavskimi organizacijami, ki so marsikje postale središče za razvid zlasti o tehničnem dokumentarnem gradivu s svojega delovnega področja. Podobno so nekateri znanstveniki naslonili svoje delo na muzej in iz njih ustvarili preizkuševališča in nazorno visoko šolo.

Slovenci se moramo zahvaliti dunajskemu muzeju za umetnost in industrijo, da niso pred dvema rodovoma propadle idrijske čipke, ki jih je omenjena ustanova usposobila s kritičnim lepotnim vrednotenjem in organizacijo pravih izdelovalnih prijemov za trg z novim okusom. Brez sodelovanja Zveze borcev bi zelo verjetno šlo v izgubo mnogo gradiva iz NOB, ki pomeni danes slovensko zgodovinsko bogastvo. Pravkar navedena primera kažeta, da lahko muzejsko-šolsko-prosvetno-produkcijska skupnost obstaja povsod in ne samo v krajih, kjer so muzeji. Muzeji pa so lahko dovolj živi samo, če obstaja poleg sredstev in muzejskih strokovnih delavcev v javnosti tudi globoka in trdna zavest, da so ji muzeji potrebni in koristni. Zavest, da so muzeji potrebni, pa se rodi zlasti iz določenih delovnih skupnosti, medtem ko je zavest o strokovnih potrebah muzejev omejena samo na strokovne kroge, ki se končno lahko zadovoljijo tudi z ustreznim depojem ali kabinetom.

Ko smo tako nakazali, kako teče v nekaterih deželah sodelovanje javnosti z muzeji in narobe, moramo poudariti tudi pomembnost naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov, ki v krajih z muzeji in brez muzejev enakovredno, če ne še popolneje opravljajo znanstvene in prosvetne naloge muzejskih razstav. Tako nazorne podobe, kot jih dajejo npr. Piran za zgodovinsko pristaniško mesto, Idrija, Tržič, Kropa s Kamno gorico ali Lokovec nad Cepovanom za zgodovinsko obrtniško okolje, pohorska dimnica za kmečko življenje pred razsvetljenstvom, izvirno opremljen ptujski grad za fevdalnega veleposestnika ali bolnišnica Franja za partizansko življenje, bo sama muzejska razstava le redko dosegla. Zaradi tega je vloga kulturnih spomenikov v izobraževalnih

skupnostih enaka kot vloga muzejev. Razlika pa je v tem, da nadomesti pri kulturnem spomeniku muzejskega kustosa spomeniški konservator oziroma spomeniški zaupnik; kjer pa tega ne bi bilo, ga nadomestijo šola, prosveta, ljudska tehnika ali proizvodnja sama. Zaradi različnosti spomenikov in njihove raznovrstne vrednosti je navadno potrebna širša delovna skupnost, ki zmore pravilno vrednotiti posamezni spomenik za izobraževanje. Kajti pri tem ne gre samo za spomenike, ki jih je zavod za spomeniško varstvo zavaroval z odločbo v Uradnem listu, temveč za zelo številne predmete v vsakem kraju, ki ponazarjajo preteklost zemlje in rast naše družbe.

Vsak dan hodimo mimo takih ponazoril ali živimo z njimi, samo da se jih ne zavedamo. Saj vemo, da n. pr. mestni otrok pogosto ne loči na polju pšenice od rži; izobraženec ne porcelana od kamenine, čeprav se dnevno iz njega hrani; koliko nas je, ki ne razlikujemo raznih vrst lesa, kovin ali tekstilij, pa čeprav so v naši delovni sobi ali njeni bližini. Prav v tem nepoznanju svojega neposrednega okolja ugotavljamo pomanjkljivost svoje izobrazbe, ki je zelo podobna nepoznanju narave in družbe za časa Rousseauja. Poznanje in razumevanje domačega okolja pa je prav po Rousseauju merilo o izobrazbi človeka, ki zna vrednotiti okolje, katero razume, do tistega pa, katerega ne razume, ostane brezbrizen ali do njegovega razvoja pasiven. To temeljno vprašanje človekove omike začne reševati že otrok, ko s prvimi besedami vprašuje starše o tem, kar ga obdaja. Odrasel človek pa rešuje ta vprašanja iz svojega okolja vsak po svoje, vsekakor pa predvsem tako, kot sta ga ob njegovih fizičnih in duševnih lastnostih izobraževali šola, prosveta, tehnika in tudi muzeji oziroma spomeniško varstvo.

Muzeji in spomeniško varstvo posredujejo šoli, prosveti in produkciji razvid o naravnih znamenitostih in kulturnih spomenikih, njihov opis, razlago in vrednotenje, brez česar so za izobrazbo samo deloma ali pa tudi povsem neporabni. Globina, do katere je spomeniško varstvo preučilo posamezno okolje, in mera, s katero je populariziralo svoje izsledke vsej skupnosti, je tudi merilo o izpolnjevanju njegovih nalog. Podobno kot muzeji z razstavami, je tudi spomeniško varstvo družbeni organ, ki posreduje svoja dognanja izobrazbi, ki jo gojijo šola, prosveta in proizvodnja. To je tudi naloga vseh znanosti: kakor rabijo eksaktne znanosti razvoju gospodarstva in proizvodnje, tako je končni cilj družbenih znanosti najširša ljudska izobrazba, ki je tudi končno ogledalo te znanstvene dejavnosti.

Spoznavanje našega ožjega ali širšega okolja je dejavnost, ki jo lahko muzeji uspešno izvajajo samo v skupnosti s šolstvom, prosveto in proizvodnjo. In podobno je lahko dejavnost šolstva, prosvete in proizvodnje dovolj vsestranska samo v skupnosti z muzejstvom in spomeniškim varstvom.

Franjo Baš